



СУДДЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

вул. Жилянська, 14, Київ, 01033

Президентові України

ЗЕЛЕНСЬКОМУ В. О.

Вельмишановний Володимире Олександровичу!

До Конституційного Суду України звернувся Гнезділов Сергій Олексійович із клопотанням перевірити на відповідність Конституції України (конституційність) частину восьму статті 176, абзац восьмий частини четвертої статті 183 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс).

Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 4 вересня 2025 року відкрила конституційне провадження у справі за конституційною скаргою Гнезділова Сергія Олексійовича щодо відповідності Конституції України частини восьмої статті 176 Кодексу, а щодо конституційності абзацу восьмого частини четвертої статті 183 Кодексу – відмовила у відкритті конституційного провадження.

Згідно з частиною четвертою статті 59 Закону України „Про Конституційний Суд України“, для забезпечення повного й об’єктивного розгляду справи та ухвалення Конституційним Судом України обґрунтованого рішення прошу Вас висловити позицію стосовно питань, порушених у конституційній скарзі Гнезділова С.О.

Додаток: копія конституційної скарги на 4 арк.

З повагою

суддя-доповідач

Василь ЛЕМАК





Президент України

Судді Конституційного Суду України

В.ЛЕМАКУ

Шановний Василю Васильовичу!

У зв'язку з Вашим зверненням стосовно позиції Президента України у справі за конституційною скаргою Гнезділова Сергія Олексійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини восьмої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України зазначаю таке.

Відповідно до частини восьмої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс) під час дії воєнного стану до військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 402–405, 407, 408, 429 Кримінального кодексу України, застосовується виключно запобіжний захід, визначений пунктом 5 частини першої цієї статті.

Частиною першою статті 176 Кодексу визначені запобіжні заходи, до яких належить тримання під вартою (пункт 5).

Суб'єкт права на конституційну скаргу стверджує про те, що оспорюваний припис Кодексу встановлює "безальтернативне тримання під вартою окремих категорій осіб", що суперечить принципу рівності перед законом (стаття 24 Конституції України), внаслідок чого порушено його право на свободу та особисту недоторканність, гарантоване статтею 29 Конституції України.

З цього приводу зауважую таке.

Нормативне регулювання у сфері здійснення кримінального провадження щодо особи і позбавлення її у зв'язку з цим свободи повинне базуватися на засадах, передбачених статтями 1, 3, частинами першою, другою статті 8, частинами першою, другою статті 29, частиною першою статті 64 Основного Закону України, про що вказано в Рішенні Конституційного Суду України від 25 червня 2019 року № 7-р/2019.



Згідно зі статтею 29 Конституції України кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність; ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом (частини перша, друга).

Стосовно статті 29 Основаного Закону України Конституційний Суд України сформулював, зокрема, такі юридичні позиції:

"право на свободу та особисту недоторканність не є абсолютним і може бути обмежене, але тільки на підставах та в порядку, визначених законами України; обмеження конституційного права на свободу та особисту недоторканність має здійснюватися з дотриманням конституційних гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина та виключно на підставі вмотивованого рішення суду (Рішення від 23 листопада 2017 року № 1-р/2017)";

"із аналізу частини другої статті 29 Конституції України вбачається, що винятків стосовно підстав застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, пов'язаних із тяжкістю вчиненого нею злочину, немає. Тобто, навіть коли йдеться про злочини, що посягають на національну безпеку України чи громадську безпеку, наявність вмотивованого судового рішення для тримання особи під вартою, яка підозрюється чи обвинувачується у їх вчиненні, є обов'язковою"; "із частини другої статті 29 Конституції України випливає, що підставою для правомірного обмеження права на свободу через застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є, зокрема, рішення, яке не просто формально ухвалює суд, а воно має бути обґрунтованим, справедливим. Формальне судове рішення нівелює мету та суть правосуддя"; "тримання під вартою за вмотивованим рішенням слідчого судді, суду у розумінні частини другої статті 29 Конституції України відповідає принципу верховенства права та мінімізує ризик допущення свавілля, чого неможливо досягти, враховуючи виключно тяжкість злочину та не оцінюючи конкретних обставин справи, реальних причин, що обумовлюють необхідність у триманні особи під вартою, неможливість застосування інших, більш м'яких, запобіжних заходів" (Рішення від 25 червня 2019 року № 7-р/2019).

Частиною першою статті 176 Кодексу передбачені запобіжні заходи: особисте зобов'язання; особиста порука; застава; домашній арешт; тримання під вартою.

Важливо зазначити, що держава повинна створювати належні національні юридичні механізми виконання завдань кримінального провадження та притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочин. Такі механізми мають бути своєчасними, послідовними та комплексними, оскільки від їх ефективності залежить виконання завдань кримінального провадження, зокрема, в умовах воєнного стану, коли забезпечення правопорядку в державі ускладнено, а загрози життю та

здоров'ю населення, територіальній цілісності та національній безпеці надвисокі.

Оцінюючи конституційність оспорюваної частини восьмої статті 176 Кодексу, необхідним убачається врахування мети передбаченого Кодексом застосування під час дії воєнного стану запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні відповідних злочинів, що належать до кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення).

Рішенням Другого сенату Конституційного Суду України від 19 червня 2024 року № 7-р(II)/2024 визнано такою, що відповідає Конституції України (є конституційною), частину шосту статті 176 Кодексу, за якою під час дії воєнного стану до осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114², 258–258⁶, 260, 261, 437–442¹ Кримінального кодексу України, за наявності ризиків, зазначених у статті 177 Кодексу, застосовується запобіжний захід, визначений пунктом 5 частини першої цієї статті. Як наголошується у цьому Рішенні, "Конституційний Суд України вбачає правомірною мету, з якою законодавець доповнив частиною шостою статтю 176 Кодексу, маючи намір посилити захист суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності, обороноздатності, державної, економічної й інформаційної безпеки України за рахунок установа вказаною нормою Кодексу тимчасово (на період дії воєнного стану) особливого порядку застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до осіб, яких підозрюють або обвинувачують у вчиненні злочинів, які за тяжкістю й характером є наднебезпечними в умовах воєнного стану".

Унормування особливостей застосування запобіжного заходу до військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 402–405, 407, 408, 429 Кримінального кодексу України, обумовлене легітимною метою – суспільною необхідністю в забезпеченні посиленого захисту суверенітету, територіальної цілісності, обороноздатності держави та національної безпеки України, є потрібним для ефективного розслідування цієї категорії злочинів та реалізації завдань кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Частиною першою статті 183 Кодексу встановлено, що тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим статтею 177 Кодексу, крім випадків, передбачених частинами шостою та восьмою статті 176 Кодексу.

Другий сенат Конституційного Суду України в Рішенні від 19 червня 2024 року № 7-р(II)/2024, аналізуючи частину першу статті 183 Кодексу, звернув увагу на те, що "законодавець визначив застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за частиною шостою статті 176 Кодексу без доведення прокурором, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, визначеним статтею 177 Кодексу. Однак це не

позбавляє можливості слідчого суддю, суд застосувати інший, більш м'який, запобіжний захід, визначений Кодексом".

У названому Рішенні Другого сенату Конституційного Суду України сформульовані юридичні позиції, за якими: "необґрунтоване застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з огляду лише на тяжкість злочину, в якому підозрюють або обвинувачують особу, як і її тривале тримання під вартою, перетворюють указаний запобіжний захід у кримінальне покарання, що є порушенням принципу презумпції невинуватості"; "законодавець для досягнення мети кримінального провадження та захисту відповідних публічних інтересів не може визначати запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою як безальтернативного і має забезпечити наявність у кримінальному провадженні принаймні одного запобіжного заходу, який є більш м'яким і який можна обрати як менш обтяжливий для конституційного права на свободу та особисту недоторканність особи".

Виходячи з вимог кримінального процесуального законодавства України, зокрема статті 370 Кодексу, рішення про застосування або незастосування будь-якого запобіжного заходу, в тому числі у виді тримання під вартою, має бути обґрунтованим і вмотивованим, ухваленим лише в порядку справедливої правової процедури, після повного та об'єктивного з'ясування слідчим суддею, судом усіх обставин кримінального провадження та ризиків, передбачених статтею 177 Кодексу, а також з урахуванням принципу презумпції невинуватості.

При цьому слідчий суддя, суд мають забезпечити неухильне дотримання процесуальних гарантій прав підозрюваного або обвинуваченого, зокрема вимог статей 176, 177, 178, 183, 184, 193, 194, 196, 197 Кодексу.

Частиною другою статті 177 Кодексу встановлено, що підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті; слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених цим Кодексом.

Відповідно до частини першої статті 182 Кодексу можливість застосування застави щодо особи, стосовно якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, може бути визначена в ухвалі слідчого судді, суду у випадках, передбачених частиною третьою або четвертою статті 183 Кодексу.

Згідно з частиною четвертою статті 183 Кодексу під час дії воєнного стану слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, враховуючи підстави та обставини, передбачені статтями 177 та 178 Кодексу, має право не визначити розмір застави у кримінальному провадженні щодо злочину, передбаченого

статтями 109–114², 258–258⁶, 260, 261, 402–405, 407, 408, 429, 437–442¹ Кримінального кодексу України (абзац восьмий).

Важливо звернути увагу на те, що за частиною першою статті 194 Кодексу під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд зобов'язаний встановити, чи доводять надані сторонами кримінального провадження докази обставини, які свідчать, зокрема, про: наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених статтею 177 Кодексу, і на які вказує слідчий, прокурор (пункт 2); недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні (пункт 3). Слідчий суддя, суд зобов'язаний постановити ухвалу про відмову в застосуванні запобіжного заходу, якщо під час розгляду клопотання прокурор не доведе наявності всіх обставин, передбачених частиною першою цієї статті (частина друга статті 194 Кодексу).

В ухвалі Київського апеляційного суду від 25 грудня 2024 року в справі № 757/56499/24-к (провадження № 11-сс/824/7939/2024), яка є остаточним судовим рішенням у справі Гнезділова С.О., зокрема, зазначається: "Доводи апелянта, за змістом апеляційної скарги, про відсутність ризиків, передбачених ч. 1 ст. 177 КПК України, не можуть бути прийняті до уваги, оскільки слідчий суддя прийняв рішення на основі всебічно з'ясованих обставин, з якими закон пов'язує можливість застосування виключного запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, при цьому дослідив належним чином всі матеріали провадження та навів в ухвалі мотиви, з яких прийняв відповідне рішення"; з урахуванням обставин кримінального провадження, "наявності обґрунтованої підозри та існування ризиків, передбачених ч. 1 ст. 177 КПК України", колегія суддів погоджується із висновками слідчого судді щодо необхідності продовження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, а тому підстав для застосування більш м'яких запобіжних заходів не вбачається; колегія суддів дійшла висновку, що слідчий суддя обґрунтовано, у відповідності з вимогами статей 176–178, 183, 194, 196, 197, 199 Кодексу, з урахуванням характеру та ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, конкретних обставин кримінального провадження та даних про особу підозрюваного, продовжив підозрюваному строк тримання під вартою до 15 січня 2025 року.

Отже, судом у названому судовому рішенні були застосовані, зокрема, відповідні положення статей 176–178, 183, 194 Кодексу, що свідчить про необґрунтованість тверджень автора конституційної скарги про порушення його права на свободу та особисту недоторканність.

Підставним є висновок про фактичне висловлення автором конституційної скарги незгоди із судовими рішеннями у його справі, що не можна вважати належним обґрунтуванням тверджень про невідповідність Конституції України оспорюваного законодавчого припису (Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 15 вересня 2021 року

№ 14-у(II)/2021, Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 31 січня 2024 року № 16-1(II)/2024 (остаточна).

Хибною також убачається аргументація конституційної скарги щодо невідповідності частини восьмої статті 176 Кодексу вимогам статті 24 Конституції України, якою встановлено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (частини перша, друга).

Оспорюване положення Кодексу рівною мірою поширюється на всіх військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 402–405, 407, 408, 429 Кримінального кодексу України.

За юридичною позицією Конституційного Суду України гарантована частиною першою статті 24 Конституції України рівність громадян перед законом означає рівну для всіх обов'язковість конкретного закону з усіма відмінностями у правах або обов'язках, привілеях чи обмеженнях, які в цьому законі встановлені (Рішення від 16 жовтня 2007 року № 8-рп/2007).

З огляду на викладене вимоги конституційної скарги Гнезділова Сергія Олексійовича щодо визнання неконституційним положення частини восьмої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України вважаю необґрунтованими.

З повагою

В.ЗЕЛЕНСЬКИЙ